

## Jānis Taukačs: Kādēļ VID izvēlas naudu, nevis taisnību?

Jānis Taukačs, zvērināts advokāts



Foto: LETA

<https://www.delfi.lv/news/versijas/janis-taukacs-kadel-vid-izvelas-naudu-nevis-taisnibu.d?id=51130263>

**Bērnībā droši vien daudziem, gluži tāpat kā man, mamma dziedāja tautasdziesmu par meitenes izvēli starp tautieti un bāliņu. Tad jau bērnībā tautasdziesma mūs ieprogrammē meklēt loģiskāko risinājumu, domājot par katra varianta plusiem (bāliņš vedīs visu mūžu, tautiets' mazu gabaliņ'). Līdzīgas izvēles ir arī pasakās, kur tēva dēli nonāk krustcelēs, utt.**

Kā esam kļuvuši no loģiskiem bērniem ar atvērtu sirdi par cilvēkiem, kas izvēlas tautieti, jo labāk gūt tūlītēju, īstermiņa labumu, jo jāizpilda gada biznesa plānu? Kādēļ VID mēdz maldīties trīs priedēs un nodokļu lietās bieži nevar izvēlēties - starp taisnību un naudu? Proti, taisnīgums būtu panākts, ja PVN izkrāpšanas lietās VID aktīvi meklētu izkrāpšanas organizētājus atdot lietu uz kriminālprocesu, tādējādi attīrot biznesa vidi. Diemžēl VID parasti iet vieglāko ceļu un administratīvajā procesā paņem naudu tur, kur to vieglāk paņemt. Dažkārt tas var pat nozīmēt vienā piegāžu ķēdē vairākus PVN uzrēķinus. Savukārt organizētāji dažkārt pat atnāk uz tiesas zāli, sniedz liecību un aiziet mājās.

Mazliet aizstāvēt VID tomēr jāsaka, ka šī nav tikai Latvijas VID problēma. Kāda PVN tiesību profesore PVN izkrāpšanas lietu kontekstā komentēja, ka nodokļu administrācijas visā Eiropā kļuvušas mantkārīgas. Turklāt, pēdējā laikā reizēm VID ir piemērojis 'konsultē vispirms' principu pat tur, kur uzrēķins vismaz teorētiski būtu iespējams. Tieši tālredzīgums ļauj valstij šādā veidā panākt lielāku nodokļu iekasēšanu, jo sarunās ar VID tiek panākti saprātīgi kompromisa risinājumi. Šajā ziņā jāuzslavē jauno VID vadības komandu par arvien cilvēcīgāku attieksmi un biznesa pieeju jautājumiem. Bet minētā PVN lietu problēma paliek.

Abus (krimināl-tiesisko un administratīvo) sodus vienam gadījumam piemērot nedrīkst, jo to aizliedz attiecīgās cilvēktiesību konvencijas un Eiropas cilvēktiesību tiesas spriedumi. Tātad, VID jau sākumā jāizlemj - vai pašiem iet uz priekšu ar uzrēķina iztiesāšanu administratīvā kārtībā vai atdot gadījumu kolēģiem no nodokļu policijas. Slietns, kad iespējams kriminālprocess arī Latvijā ir salīdzinoši neliels - EUR 21 500 nodokļu uzrēķins. Parasti jāņem vērā arī personas nodomu.

Varbūt šī izšķiršanās par labu naudai (administratīvajam procesam) sniedz atbildi uz daudziem pelēkās ekonomikas pētniekiem pēdējā laikā interesējošo jautājumu - kādēļ pie mums tik maz notiesājošu spriedumu nodokļu lietās, ka melnās ekonomikas pārstāvji no kriminālprocesa īpaši nebaidās? Daži notiesājoši spriedumi tomēr sāk pamazām parādīties. Piemēram, tikko apgabaltiesa nosprieda, ka no valsts izkrāpti aptuveni 160 tūkst. eiro ir ap 2,5 gadus aiz restēm vērti.

Izrādās, pat Eiropas līmenī viss nav tik vienošmīgi arī ar dubultās sodīšanas aizlieguma interpretāciju. Piemēram, vairākas valstis jaunajiem grozījumiem Eiropas cilvēktiesību konvencijā par šo jautājumu ir pievienojušās ar īpašu atrunu, ka ar sodu viņu valstī nedrīkst saprast administratīvu sodu. Skaidrību šajā jautājumā jau 84.gadā centās ieviest Eiropas cilvēktiesību tiesa, kas pateica, ka sods ir tad, ja valsts neaprobežojas ar zaudēto līdzekļu (nodokļu) kompensēšanu vien, bet arī tiešām soda. Arī 2014. gadā Eiropas cilvēktiesību tiesa nostiprināja praksi, ka nodokļu lietās gan administratīvs sods, gan krimināltiesisks sods vienlaikus nav pieļaujami par tiem pašiem apstākļiem.

Latvijā VID uzrēķinos parasti ir ne vien nodoklis un nokavējuma nauda, bet arī soda nauda. Tātad, šī soda nauda kvalificējas kā sods, kas nedrīkst būt dubults par to pašu nodarījumu. Citiem vārdiem, ja ir administratīvās tiesas gala spriedums PVN lietā, notiesājošs spriedums krimināllietā par to pašu lietu vairs nav tiesisks.

Tehniski, nav aizliegti paralēli procesi administratīvā un kriminālprocesuālā kārtībā, tomēr ir nekavējoties jāizbeidz procesu, ja ir stājies spēkā gala nolēmums otrā procesā. Šāda Eiropas cilvēktiesību tiesas veikta interpretācija šķiet nedaudz dīvaina, jo kādēļ vispār visām iesaistītajām pusēm jātērē laiku abiem procesiem, ja vienu jāizbeidz, tiklīdz ir gala nolēmums otrā. Tas arī VID rada risku iet abus procesus - ja, piemēram, vienā no procesiem lieta izbeigta pierādījumu trūkuma dēļ vai kādas kļūdas dēļ. Tādēļ arī valsts interesēs būtu koncentrēties tik uz vienu no procesiem. Vēl solis tālāk būtu padomāt - vai vispār vienlaikus pieļaujamas divas dažādas sankcijas (nodokļu likumos un krimināllikumā paredzētās) par to pašu nodarījumu virs attiecīgā 21 500 eiro limita.

Kriminālprocesā parasti ir sarežģītāk ar pierādījumu vākšanu. Turklāt, vismaz no malas izskatās, ka ne pārāk vienkāršās nodokļu lietas nez kādēļ netiek cauri izmeklētāju vai prokuroru sietam (kad vispār līdz viņiem lieta nonāk). Šķiet, arī tādēļ VID mēdz iet administratīvā procesa ceļu, jo tad var pietikt ar pierādījumiem, kas neietu cauri kriminālprocesā.

Principā, būtu korekti, ka abos procesos (arī administratīvajā) pierādījumiem jābūt nepārprotamiem, balstoties uz operatīvām u.tml. darbībām iegūstot epastus, ka viss patiesībā bijis sarunāts ar krāpniekiem. Šobrīd administratīvajās lietās iespējams redzēt argumentāciju, ka balstoties uz visām iepriekš minētajām nesakritībām dokumentācijā un liecībās pircējs nevarēja nezināt par to, ka pārdevēja pārdevēji trešajā pakāpē krāpsies ar PVN. Ja no Cilvēktiesību konvencijā minētās krimināltiesību soda izpratnes sods var iekļaut arī administratīvos sodus par nodokļu tiesību pārkāpumiem, tad kādēļ pierādījumiem abos procesos jāatšķiras? Par pierādījumu pietiekamību un pārlietu lielu slogu uz nodokļu maksātāju pleciem PVN lietās šobrīd gaidām arī Eiropas komisijas vērtējumu.

VID izvēles par labu naudai (tautietim), nevis PVN izkrāpēju tvarstīšanai (bāliņam) rezultātā cieš lielie uzņēmumi, kuri vairāk vai mazāk apzināti ir ieberzušies ar nepietiekoši pārbaudītiem piegādātājiem. Protams, daudzās lietās arī lielie nav balti un pūkaini, taču netiek risināta problēma, jeb ļaunuma sakne. Savukārt, PVN karuseļu un pazudušo tirgotāju meistari turpina savu rūpalu, arvien jaunās čaulās. Nav runa par to, ka tagad jāpievēršas tikai kriminālprocesam un VID analītika ar tagad ir jaunā līmenī, bet gan par resursu lielāku koncentrēšanu krāpnieku, un ne tik ļoti - naudas virzienā.]

Ar VID pūlēm vien nepietiks. Šobrīd lielākā cerība ir jaunie grozījumi ES PVN direktīvā, kas ļauj ES dalībvalstīm visos darījumos (virs EUR 17 500) starp PVN maksātājiem līdz 22.gada vidum piemērot vietējo reversu, tāpat kā pārrobežu darījumos. Cerams, politiķiem pietiks veselā saprāta un gribas šo direktīvas iespēju ieviest. Lai tad karuseļu meistari knibinās ar mazajiem darījumiem (kurus arī VID būs iespēja salikt kopā, ja tie tiks mākslīgi dalīti) vai iet to darīt citur. Finanšu ministrija jau publiski paudusi, ka šo iespēju neplāno izmantot un Eiropas komisijā kuluāru sarunās īpaši neslēpj, ka šis regulējums radīts vien vienai ES dalībvalstij - Čehijai. Tādēļ lielākas cerības ir nu jau Itālijā un Polijā pārbaudi izturējušai dalītā maksājuma sistēmai, kas ļauj par precēm vai pakalpojumiem maksāt pārdevējam, bet PVN - valsts budžetā. Kamēr šādu pārmaiņu nebūs, tikmēr VID, advokātiem un tiesnešiem darba netrūks.